MEDIAATLAS · DELAVNICE ZA UPOKOJENCE

Umetna inteligenca brez skrbi

Delavnice za upokojence. Cilji, potek, vaje in materiali za vsako delavnico.

6 delavnic
brez predznanja

1,5 ure
z odmorom za kavo

do 10
udeležencev, 2 pomočnika

Vsebina

1	Kaj je umetna inteligenca in zakaj se je ni treba bati	PRVI KORAKI
2	Prvi pogovor: vprašajte, kot bi vprašali prijatelja	PRVI KORAKI
3	Varno: goljufije, lažni glasovi in kaj nikoli ne povemo	PRVI KORAKI
4	Pomočnik za vsak dan: recepti, pisma in navodila	VSAK DAN
5	Govorite in pokažite: pogovor z glasom in fotografije	VSAK DAN
6	Spomini, vnuki in ustvarjanje	VSAK DAN

Kako so delavnice zgrajene. Vsaka ima cilje, glavno vajo, potek, vsebino s primeri vprašanj, navodila za vajo, listek za domov, odgovore na pogoste skrbi, slovarček in napotke za izvajalca.

Kaj udeleženci potrebujejo. Svoj pametni telefon ali tablico, napolnjen, in geslo za Google ali Apple račun, če ga imajo. Očala za bližino. Ničesar ni treba kupiti.

DELAVNICA 1 · PRVI KORAKI

Kaj je umetna inteligenca in zakaj se je ni treba bati

Umetna inteligenca z navadnimi besedami: kaj je, kje jo že srečujete, česa ne zna in kako preizkusite, da se lahko zmoti. Brez predznanja, brez računalniških izrazov.

TRAJANJE	PRAKTIČNO DELO	PREDZNANJE	SKUPINA
1,5 ure	približno 60 %	brez	do 10 udeležencev, 2 pomočnika

CILJI

- Vedeti, kaj umetna inteligenca je, in povedati to s svojimi besedami.
- Prepoznati, kje jo že uporabljate, čeprav je niste tako imenovali.
- Vedeti, da se lahko zmoti, in znati to preveriti.
- Vedeti, da ni oseba, zdravnik ali pravnik.

GLAVNA VAJA

Pomočnik pokaže, kako zastavimo vprašanje. Nato vsak udeleženec vpraša eno stvar o svojem hobiju, kraju ali vrtu in eno stvar, na katero odgovor že pozna, da vidi, ali se pomočnik zmoti.

Zakaj ta delavnica

O umetni inteligenci slišite povsod: na televiziji, v časopisu, od vnukov. Nekateri o njej govorijo z navdušenjem, drugi s strahom. Redko kdo pa pove, kaj to sploh je.

Na tej delavnici si ogledamo, kaj umetna inteligenca je in česa ne zna. Videli boste, da jo lahko preprosto preizkusite. Pri tem ne potrebujete nobenega predznanja. Nič ne boste pokvarili in nikomur ni treba nič dokazovati.

Cilj ni, da postanete strokovnjaki. Cilj je, da veste, s čim imate opravka, in da se sami odločite, ali vam je uporabna.

Potek

ČAS	DEL	KAJ DELAMO
0:00–0:10	Dobrodošlica	Predstavimo se. Vsak pove, kaj je že slišal o umetni inteligenci. Ni pravilnih ali napačnih odgovorov.
0:10–0:30	Kaj je umetna inteligenca	Razlaga z navadnimi besedami. Primeri iz vsakdana. Vprašanja so dobrodošla kadarkoli.
0:30–0:40	Pokaz	Izvajalec na velikem zaslonu zastavi vprašanje in pokaže, kako izgleda odgovor.
0:40–0:50	Odmor s kavo	Pijemo kavo, klepetamo, pomočniki odgovarjajo na posamezna vprašanja.
0:50–1:15	Vaja	Vsak udeleženec zastavi dve vprašanji, s pomočnikom ob sebi.
1:15–1:30	Pogovor in zaključek	Kaj nas je presenetilo? Kje se je pomočnik zmotil? Listek za domov.

Vsebina

Kaj je umetna inteligenca

Umetna inteligenca je računalniški program. Je kot zelo načitan pomočnik. Prebral je ogromno knjig, člankov in spletnih strani. Zato zna odgovoriti na veliko vprašanj.

Vprašate ga lahko pisno ali z glasom. Odgovori vam v obliki besedila ali govora.

Pomembno je, da razumete dve stvari:

- Ne »ve« ničesar tako, kot vi veste, kako se pripravi jabolčni zavitek. Sestavlja odgovore iz tega, kar je prebral.
- Zato se lahko zmoti. In se zmoti tako prepričljivo, da napake ne opazite takoj.

To ni okvara. Tako pač deluje. Zato bomo v tej delavnici tudi preizkusili, kako se zmoti.

Kje jo že srečujete

Morda umetno inteligenco že uporabljate, pa tega ne veste. Nekaj primerov:

- **Tipkovnica na telefonu.** Ko pišete sporočilo in telefon ponudi naslednjo besedo, je to umetna inteligenca.
- **Glasovni pomočnik.** Kadar rečete telefonu »pokliči Marijo« ali »kakšno bo vreme jutri«.

- **Prevajanje.** Ko na telefonu prevedete napis v tujem jeziku ali spletno stran.
- **Klepet v spletni banki ali na spletni strani podjetja.** Okence, kjer vam »odgovori« program, ne človek.
- **Predlogi za filme, glasbo ali nakupe.** Spletne trgovine in video storitve vam predlagajo stvari, ki bi vas utegnile zanimati.

Danes pa obstajajo tudi pomočniki, s katerimi se lahko pogovarjate kot z osebo. Zapišete vprašanje, kot bi ga zastavili sosedu, in dobite odgovor. O tem govori ta delavnica.

Kaj ji lahko rečete

Nekaj vprašanj, ki jih lahko zastavite:

> Kako pripravim domače zeliščno milo?

> Kdaj je najboljši čas za sajenje paradižnika v Sloveniji?

> Predlagaj mi izlet za en dan v okolici Sevnice, brez zahtevnih vzponov.

> Kako naj napišem voščilo za sedemdeseti rojstni dan sosede?

> Kaj pomeni beseda »odmerek«? Razloži mi preprosto.

Pomočnik vam lahko tudi pomaga sestaviti pismo, razloži težko besedo ali pojasni, kaj pomeni uradni dopis. Pri tem nikoli ne vpisujte osebnih podatkov, ki jih ne bi povedali neznancu na ulici.

Česa ne zna in kje moramo biti previdni

To je najpomembnejši del. Preberite ga počasi.

- **Ni oseba.** Nima občutkov, čeprav lahko piše prijazno. Ne pozna vas. Ne spomni se vas, če začnete nov pogovor.
- **Ni zdravnik.** Za vprašanja o zdravju ali zdravilih vprašajte zdravnika ali farmacevta. Pomočnik vam lahko razloži težko besedo, odločitev o zdravljenju pa ni njegova.
- **Ni pravnik.** Za pomembne odločitve, na primer o pokojnini, dediščini ali pogodbah, vprašajte ZPIZ, upravno enoto, notarja ali odvetnika. Pomočnik vam lahko pomaga

razumeti besedilo pisma, zadnja beseda pa mora biti od pristojnega urada.

- **Lahko se zmoti.** Izmisli si lahko podatek, ime ali datum. Če je odgovor pomemben, ga preverite pri drugem viru: v knjigi, na uradni spletni strani ali pri človeku, ki se na to spozna.
- **Ne pozna vsega lokalnega.** O majhnih krajih, društvih ali dogodkih pri nas ima lahko slabe ali zastarele podatke.
- **Ne dela namesto vas.** Ne bo šel na pošto in ne bo nakazal denarja.

Kaj mu nikoli ne povemo

Pomočnika obravnavajte kot javni prostor. Ne vpisujte:

- EMŠO ali davčne številke,
- številke bančne kartice ali računa,
- gesel in kod,
- zdravstvenih podatkov z imenom in priimkom,
- naslova, kjer stanujete, skupaj z drugimi osebnimi podatki.

Če ste v dvomih, ne vpišite. Vprašanje lahko vedno zastavite splošno: namesto »Janez Novak, rojen 1952, ima sladkorno bolezen« vprašajte »Kaj pomeni beseda inzulin?«

Ali stane

Osnovne različice pomočnikov, kot sta ChatGPT in Gemini, lahko preizkusite brezplačno. Plačljive različice obstajajo, vendar jih za prve korake ne potrebujete. Če vas kdo poskuša prepričati, da morate takoj plačati, počakajte in vprašajte pomočnika ali koga, ki mu zaupate.

Vaja

Vaja poteka na vaši napravi ali na napravi, ki jo pripravi izvajalec. Ob vsaki skupini petih udeležencev je en pomočnik.

1. Izvajalec na velikem zaslonu pokaže, kje zapišemo vprašanje in kako izgleda odgovor. Pokaže tudi, kako vprašanje zastavimo z glasom.
2. Pomočnik vam pomaga odpreti pomočnika na napravi. Če ga še nimate, bo to pokazal izvajalec na skupni napravi, vi pa gledate in postavljate vprašanja.

3. **Prvo vprašanje: o vašem hobiju, kraju ali vrtu.** Izberite nekaj, kar vas veseli. Na primer:

   > Kako naj spomladi obrežem rože, ki cvetijo na starem lesu?

   > Kaj je zanimivega za videti v Sevnici in okolici?

4. Preberite odgovor. Vprašajte se: ali je to res koristno? Ali se odgovor sklada z mojimi izkušnjami?

5. **Drugo vprašanje: o nečem, na kar odgovor že poznate.** Izberite stvar, pri kateri ste prepričani, da veste. Na primer:

   > Kako se imenuje najvišji vrh v Sloveniji in koliko je visok?

   > Kdaj so v Sloveniji uvedli evro?

   Lahko vprašate tudi o kraju, ki ga zelo dobro poznate, ali o hobiju, v katerem imate dolgoletne izkušnje.

6. Primerjajte odgovor s tem, kar vi veste. Ste našli napako? Pomočnik jo je morda naredil zelo prepričljivo. To je namen vaje.

7. Pokažite napako sosedu. Če napake ni, tudi to je v redu. Pomembno je, da veste, da se lahko zgodi.

Kaj naredi pomočnik: sedi ob vas, pove, kje tapniti, in pusti, da sami tipkate ali govorite. Naprave ne vzame iz rok brez vašega dovoljenja.

Če gre kaj narobe:

- Zaslon je pretemen ali črke premajhne: pomočnik vam pokaže, kako ga povečate v nastavitvah telefona.
- Odgovora ni: preverite, ali ste povezani z internetom (Wi-Fi). Pomočnik vam pomaga.
- Ne veste, kaj ste pritisnili: nič hudega. Pritisnite gumb za nazaj ali začnite znova. Nič ni izgubljeno in nič ni pokvarjeno.
- Odgovor je nerazumljiv: vprašajte znova, na primer »povej bolj preprosto«.

Za domov

Ta listek lahko obdržite ob telefonu.

- Umetna inteligenca je program, ki je prebral zelo veliko besedil in zna odgovarjati na vprašanja.
- Ni oseba, ni zdravnik in ni pravnik.
- Lahko se zmoti, tudi kadar zveni zelo prepričljivo. Pomembne stvari preverite.
- Za zdravje vprašajte zdravnika ali farmacevta. Za pokojnino ZPIZ, za pogodbe notarja ali odvetnika.
- Ne vpisujte EMŠO, številk kartic, gesel ali zdravstvenih podatkov z imenom.
- Osnovne različice so brezplačne. Ničesar ne kupujte, če tega ne želite.

Pogoste skrbi

»Kaj če kaj pokvarim?« Ne morete. Vprašanje v pomočnika ne poškoduje telefona in ne spremeni ničesar na njem. Če se kaj čudno odpre, se vrnete z gumbom za nazaj.

»Ali me to posluša?« Pomočnik posluša samo, če pritisnete gumb z mikrofonom in govorite. Kar vpišete ali poveste, lahko podjetje shrani. Zato nikoli ne povejte osebnih podatkov, ki jih ne bi povedali neznancu.

»Ali to stane?« Osnovne različice so brezplačne. Za prve korake plačila ne potrebujete. Če vas aplikacija sama pozove k plačilu ali naročnini, lahko izberete možnost »ne« ali »ne zdaj«.

»Ali bo vzela delo ljudem ali me nadomestila?« Tega nihče ne ve zagotovo. Za vas je pomembno, da je pomočnik orodje, kot je kalkulator ali telefon. Vi odločate, ali ga uporabite.

»Ali ni to za mlade?« Ne. Kdor zna napisati vprašanje ali ga povedati na glas, ga zna uporabljati. Ne potrebujete posebnega znanja.

»Ali mu smem verjeti?« Delno. Kot sosedu, ki veliko ve, vendar se včasih zmoti. Za pomembne stvari preverite še pri drugem viru.

Besede, ki jih srečamo

BESEDA	KAJ POMENI
Umetna inteligenca	Računalniški program, ki je prebral veliko besedil in zna odgovarjati na vprašanja.
Pomočnik	Beseda, ki jo uporabljamo za tak program, ko se z njim pogovarjamo.
Aplikacija	Program na telefonu ali tablici. Odprete ga s tapom na ikono.
Klepet	Pogovor s pomočnikom v obliki pisanja ali govora.
Vprašanje	Tisto, kar zapišete ali poveste pomočniku. Strokovnjaki mu rečejo »poziv«.
Mikrofon	Majhen gumb ali ikona, ki jo pritisnete, da lahko govorite namesto tipkanja.
Wi-Fi	Brezžična internetna povezava doma ali v prostoru.

Za izvajalca

- Pred delavnico preverite Wi-Fi in prostor. Naj bo svetlo, sedeži udobni, miza za kavo pripravljena.
- Pripravite natisnjen listek »Za domov« v velikih črkah (vsaj 16 točk).
- Prosite udeležence, naj prinesejo telefon ali tablico, in preverite, da so napolnjene. Imejte pripravljene polnilce.
- Na napravah po potrebi povečajte pisavo, še preden začnete. Pokažite, kje se to nastavi.
- Ena pomočnica ali en pomočnik na pet udeležencev.
- Govorite počasi. Ponavljajte. Vprašanja niso motnja, ampak bistvo delavnice.
- Naprave ne vzemite iz rok brez vprašanja. Pokažite, naj udeleženec sam tapne.
- Ne ustvarjajte računov ali gesel namesto udeležencev in jih ne zapisujte. Ta delavnica ne zahteva računa.
- Ne obljubljajte, da je odgovor pravilen. Ravno napaka je del učenja.
- Ne uporabljajte izrazov »babice in dedki« ali podobnih. Obravnavajte udeležence kot odrasle, izkušene ljudi.

DELAVNICA 2 · PRVI KORAKI

Prvi pogovor: vprašajte, kot bi vprašali prijatelja

Namestitev ene aplikacije na vaš telefon ali tablico, pisanje in narekovanje vprašanj ter nadaljevanje pogovora. Ob vas je ves čas pomočnik.

TRAJANJE	PRAKTIČNO DELO	PREDZNANJE	SKUPINA
1,5 ure	**približno 60 %**	**pametni telefon ali tablica**	**do 10 udeležencev, 2 pomočnika**

CILJI

- Znati odpreti aplikacijo (ChatGPT ali Gemini) na svojem telefonu ali tablici.
- Znati vprašanje napisati ali narekovati z mikrofonom.
- Znati prositi za drugačen odgovor, na primer »povej bolj preprosto«.
- Znati začeti nov pogovor in vedeti, da napake niso nič hudega.

GLAVNA VAJA

Vsak udeleženec s pomočnikom ob sebi vodi pogovor s petimi vprašanji o temi, ki jo izbere sam, na primer o načrtovanju vrta ali receptu iz tega, kar je v hladilniku. Vsaj enkrat vprašanje nareka z mikrofonom.

Zakaj ta delavnica

Na prvi delavnici ste izvedeli, kaj umetna inteligenca je. Zdaj jo boste uporabili sami, na svoji napravi, v svojem tempu.

Pogovor s pomočnikom je podoben pogovoru s prijateljem. Vprašate, dobite odgovor, vprašate še kaj. Ni pravil in ni napačnega vprašanja. Če vam odgovor ni jasen, to ni vaša napaka. Rečete, naj pove drugače.

Danes bomo namestili eno aplikacijo, zastavili nekaj vprašanj in spoznali, kako nadaljujemo pogovor.

Potek

ČAS	DEL	KAJ DELAMO
0:00–0:10	Dobrodošlica	Kratek ponovni pregled: kaj je pomočnik in česa ne zna. Pogledamo, katere naprave imamo.
0:10–0:30	Aplikacija	Poiščemo aplikacijo na telefonu ali jo namestimo. Vsak s svojim pomočnikom ob sebi.
0:30–0:40	Prvo vprašanje	Tipkanje in narekovanje. Izvajalec pokaže, udeleženci ponovijo.
0:40–0:50	Odmor s kavo	Kava, čaj, pogovor. Pomočniki pomagajo tistim, ki še iščejo aplikacijo.
0:50–1:15	Vaja	Pogovor s petimi vprašanji o temi, ki jo izberete sami.
1:15–1:30	Zaključek	Kaj je šlo dobro? Kje smo se zmedli? Listek za domov.

Vsebina

Katero aplikacijo izberemo

Za začetek zadostuje ena. Dve pogosti sta:

- **Gemini.** Na mnogih telefonih z Androidom je že nameščen. Iščite ikono z zvezdico ali besedo Gemini.
- **ChatGPT.** Naložite ga iz trgovine z aplikacijami. Na Androidu je to Trgovina Play, na iPhonu in iPadu App Store.

Obe imata brezplačno različico. Če ni jasno, katero izbrati, vzemite tisto, ki jo že imate na telefonu.

Nekatere aplikacije zahtevajo prijavo z računom. Račun ustvarite le, če to želite, in geslo izberete sami. Pomočnik vam pomaga, vendar gesla ne zapisuje in ga ne vidi. Če računa ne želite, vprašajte, ali obstaja možnost uporabe brez njega.

Kako namestimo aplikacijo

Postopek je pri vseh podoben:

1. Odprite trgovino z aplikacijami (Trgovina Play ali App Store).
2. Tapnite iskalno polje na vrhu in vpišite ime, na primer »ChatGPT«.
3. Poiščite pravo aplikacijo in tapnite gumb »Namesti« ali »Pridobi«.
4. Počakajte, da se namesti. Traja minuto ali dve.

5. Tapnite »Odpri« ali poiščite novo ikono na začetnem zaslonu.

Pozor: v trgovini so tudi podobne aplikacije drugih izdelovalcev. Pomočnik vam pomaga izbrati pravo. Če ste v dvomih, ne nameščajte.

Kako zastavimo vprašanje

Na dnu zaslona je polje, kamor pišete. Tapnite ga, da se odpre tipkovnica. Napišite vprašanje, kot bi ga povedali človeku:

> Kaj lahko skuham za kosilo iz krompirja, jajc in sira?

> Kako pogosto naj zalivam paradižnik, ko je vroče?

Nato tapnite gumb za pošiljanje. Običajno je puščica. Odgovor se pojavi po nekaj sekundah.

Narekovanje z mikrofonom

Če vam tipkanje ni všeč, lahko govorite. V polju za pisanje ali ob njem je ikona mikrofona.

1. Tapnite ikono mikrofona.
2. Če telefon vpraša za dovoljenje za uporabo mikrofona, tapnite »Dovoli, ko uporabljate aplikacijo«. To je običajno in varno.
3. Govorite počasi in razločno, kot bi govorili sosedu čez plot.
4. Ko končate, ponovno tapnite mikrofon ali gumb za pošiljanje.

Če program napačno razume besedo, ni hudega. Vprašanje lahko popravite s tipkanjem ali ponovite. Mikrofon posluša samo, ko ste ga vi vklopili.

Nadaljevanje pogovora

To je najbolj uporaben trik: ni vam treba vsega povedati naenkrat. Odgovor lahko izboljšate z novim vprašanjem. Nekaj stavkov, ki jih lahko rečete ali napišete:

> Povej bolj preprosto.

> Povej krajše, v treh stavkih.

> Razloži mi to, kot bi razlagal nekomu, ki tega ne pozna.

> Podrobneje razloži drugi korak.

> Predlagaj še eno možnost.

> Ne razumem besede »kompostiranje«. Kaj pomeni?

Pomočnik ima pred očmi vse, kar ste do zdaj napisali v tem pogovoru. Zato mu ni treba vsega ponavljati.

Če so črke premajhne

Pomočnika ne moremo prositi, naj piše z večjimi črkami. Povečava je stvar telefona:

- Črke povečate v nastavitvah telefona, pod »Zaslon« ali »Velikost pisave«. Pomočnik vam pokaže, kje.
- Poleg tega lahko besedilo povečate s prstoma: položite ju na zaslon in ju razmaknite.
- Pomaga tudi, če telefon obrnete vodoravno.

Nov pogovor

Ko končate z eno temo, začnite nov pogovor. Tako se stvari ne mešajo. Poiščite gumb z napisom »Nov pogovor« ali ikono svinčnika oziroma znaka plus.

Če vam gre nekaj narobe, lahko vedno začnete znova. Nič ne bo shranjeno na napačen način.

Napake so v redu

Ne morete pokvariti telefona z vprašanjem. Če napišete besedo narobe, jo pomočnik običajno razume. Če tapnete napačen gumb, se vrnite z gumbom za nazaj.

Pomočnik se lahko zmoti. Zato pomembne stvari preverite. Za zdravje vprašajte zdravnika ali farmacevta. Za ZPIZ, eUpravo ali pogodbe vprašajte pristojni urad ali osebo, ki ji zaupate.

Tega ne vpisujte: EMŠO, številke kartic, gesel in zdravstvenih podatkov z imenom.

Vaja

Ob vsakem udeležencu je pomočnik. Sami držite telefon in sami tapnete. Pomočnik svetuje.

1. Poiščite aplikacijo (Gemini ali ChatGPT) na svojem telefonu ali tablici. Če je še nimate, jo skupaj s pomočnikom namestite.
2. Izberite temo, ki vas veseli. Nekaj predlogov: načrtovanje vrta, recept iz tega, kar imate v hladilniku, izlet z društvom upokojencev, darilo za vnuka, razlaga pisma z urada.
3. **Prvo vprašanje:** napišite ga s tipkanjem. Na primer:

   > Želim urediti majhno zelenjavno gredico. Kaj naj posadim spomladi?

4. **Drugo vprašanje:** vprašajte kaj na podlagi odgovora. Na primer:

   > Povej bolj preprosto in krajše.

5. **Tretje vprašanje:** uporabite mikrofon. Tapnite ikono in povejte vprašanje na glas. Na primer:

   > Katere rastline dobro uspevajo skupaj na gredi?

6. **Četrto vprašanje:** vprašajte, kar vas resnično zanima. Če ne veste, kaj bi vprašali, recite:

   > Kaj bi me še utegnilo zanimati o tej temi?

7. **Peto vprašanje:** prosite za povzetek.

   > Naredi mi kratek seznam, ki ga lahko natisnem.

8. Če želite, začnite nov pogovor z drugo temo.

Kaj naredi pomočnik: pove, kje tapniti, ko ne najdete gumba, vas opomni na narekovanje, če ga niste uporabili, in vas pohvali le, če je kaj konkretno dobro. Naprave ne vzame iz rok brez vašega dovoljenja.

Če gre kaj narobe:

- Mikrofon ne dela: preverite, ali ste dovolili uporabo mikrofona v nastavitvah aplikacije. Pomočnik vam pomaga.
- Aplikacija se ne odziva: zaprite jo in jo znova odprite.
- Ni povezave: preverite Wi-Fi. Če je izklopljen, ga vklopite.
- Odgovor je predolg: rečite »povej krajše«.
- Ste se izgubili: tapnite gumb za nazaj ali začnite nov pogovor.

Za domov

Ta listek lahko obdržite ob telefonu.

- Odprite aplikacijo in tapnite polje na dnu. Tam pišete.
- Mikrofon vam prihrani tipkanje. Tapnite ga in govorite počasi.
- Če odgovor ni jasen, recite: »povej bolj preprosto« ali »povej krajše«.
- Črke povečate v nastavitvah telefona ali s prstoma na zaslonu.
- Za novo temo začnite nov pogovor.
- Pomembne stvari preverite. Za zdravje vprašajte zdravnika ali farmacevta. Ne vpisujte EMŠO, številk kartic in gesel.

Pogoste skrbi

»Kaj če kaj pokvarim?« Z vprašanjem ne morete pokvariti telefona. Če se zmedete, je najhujše, kar se zgodi, da začnete znova.

»Ali me to posluša?« Mikrofon posluša samo, ko ga vklopite. Vprašanja, ki jih zapišete ali poveste, lahko podjetje shrani. Zato ne povejte ničesar, česar ne bi povedali neznancu.

»Ali to stane?« Osnovne različice so brezplačne. Če vas aplikacija vpraša po plačilu ali naročnini, lahko rečete »ne« ali »ne zdaj«. Nikoli ne vpisujte številke kartice v okviru te delavnice.

»Ali moram imeti račun?« Včasih da, včasih ne. Račun ustvarite le, če to želite, in geslo izberete sami. Pomočnik vam ga ne bo zapisal.

»Kaj če vprašam kaj neumnega?« Pomočnik ne sodi in se ne smeje. Vprašate lahko karkoli, tudi isto stvar večkrat.

»Kaj če odgovor ni pravilen?« To se zgodi. Zato pomembne stvari preverite pri drugem viru ali pri človeku, ki se spozna.

Besede, ki jih srečamo

BESEDA	KAJ POMENI
Aplikacija	Program na telefonu ali tablici. Odprete ga s tapom na ikono.
Klepet	Pogovor s pomočnikom, ki ga vodite s pisanjem ali govorom.
Vprašanje	Tisto, kar zapišete ali poveste pomočniku. Strokovnjaki mu rečejo »poziv«.
Mikrofon	Ikona, s katero telefonu poveste, naj posluša vaš glas.
Narekovanje	Govorjenje namesto tipkanja. Telefon vaš glas zapiše kot besedilo.
Račun	Vaše ime za prijavo v aplikacijo, običajno z e-naslovom in geslom.
Tap	Kratek dotik zaslona s prstom.
Nov pogovor	Nova stran, na kateri začnete z drugo temo.

Za izvajalca

- Pred delavnico preverite Wi-Fi in prostor. Naj bo svetlo in udobno.
- Pripravite natisnjen listek »Za domov« v velikih črkah (vsaj 16 točk).
- Prosite udeležence, naj pridejo s polnim telefonom ali tablico, in imejte pripravljene polnilce.
- Pred začetkom povečajte pisavo na napravah, kjer je to potrebno, in pokažite, kje se to nastavi.
- Ena pomočnica ali en pomočnik na pet udeležencev.
- Bodite potrpežljivi. Ponavljajte, počasi. Nekateri bodo potrebovali več časa za namestitev.
- Naprave nikoli ne vzemite iz rok brez vprašanja. Kažite z besedo in s kazalcem na zaslonu.
- Računov ne ustvarjajte namesto udeležencev. Gesel ne zapisujte in ne shranjujte. Če udeleženec ne želi računa, poiščite različico brez njega ali vajo izvedite na skupni napravi.
- Če aplikacija ni nameščena in je nameščanje težavno, naj udeleženec vajo opravi na napravi pomočnika, doma pa namesti sam.

- Ne uporabljajte izrazov »babice in dedki« ali podobnih. Obravnavajte udeležence kot odrasle, izkušene ljudi.

DELAVNICA 3 · PRVI KORAKI

Varno: goljufije, lažni glasovi in kaj nikoli ne povemo

Kako prepoznamo prevare, ki jih danes pomaga ustvarjati umetna inteligenca, in kako se zaščitimo s preprostimi pravili. Naučimo se tudi, kako nam lahko UI pri preverjanju pomaga.

TRAJANJE	PRAKTIČNO DELO	PREDZNANJE	SKUPINA
1,5 ure	**približno 60 %**	**delavnica 2 ali že nameščena aplikacija**	**do 10 udeležencev, 2 pomočnika**

CILJI

- Prepoznati najpogostejše prevare, pri katerih goljufi uporabljajo lažni glas, lažni posnetek ali lažno sporočilo.
- Uporabiti štiri preprosta pravila: ustaviti se, prekiniti klic, poklicati nazaj na znano številko in ne povedati kod.
- Vedeti, katerih podatkov nikoli ne vpišemo v aplikacijo z umetno inteligenco.
- Zapisati svoj družinski načrt s skrivno besedo in vedeti, kam prijavimo prevaro.

GLAVNA VAJA

V parih presodite šest natisnjenih primerov sporočil in oglasov: kateri so prevare in zakaj. Enega preverite še s pomočnikom UI. Na koncu vsak zapiše svoj načrt družinske skrivne besede.

Zakaj ta delavnica

Prevare so stare toliko kot denar. Novo je to, da goljufi zdaj z umetno inteligenco (UI) zelo hitro sestavijo lepa besedila brez napak. Posnamejo lahko tudi glas, ki zveni kot glas vašega vnuka. Zato prevare zgledajo bolj prepričljive kot nekoč.

Dobra novica: za zaščito ne potrebujete znanja o računalnikih. Potrebujete nekaj preprostih pravil in navado, da se ustavite in preverite. Tega se bomo danes naučili skupaj, v mirnem tempu.

UI vam lahko pri tem tudi pomaga. Sumljivo sporočilo lahko prepišete ali narekujete in vprašate, ali je videti kot prevara. Ampak zadnja beseda ni njena. Zadnja beseda je klic komu, ki ga poznate.

Če vam je že kdaj kdo poskusil izvabiti denar, niste sami. To se je zgodilo zelo pametnim ljudem. Danes nihče ne bo postavljen na sramotilni oder.

Potek

ČAS	DEL	KAJ DELAMO
0:00–0:10	Dobrodošlica	Pozdrav, kratek krog: ali ste že dobili čuden klic ali sporočilo? Nihče ni dolžan govoriti.
0:10–0:30	Kako izgledajo prevare	Pet vrst prevar z domačimi primeri. Poslušamo, sprašujemo, ponavljamo.
0:30–0:45	Štiri pravila in skrivna beseda	Pravila zapišemo na tablo in jih skupaj ponovimo trikrat.
0:45–0:55	Odmor	Čaj, kava, razgibavanje.
0:55–1:20	Vaja	V parih presodimo šest primerov, enega preverimo s pomočnikom UI, vsak zapiše družinski načrt.
1:20–1:30	Zaključek	Kaj nikoli ne vpišemo, kam prijavimo, listek za domov, vprašanja.

Vsebina

Prevare, ki jih poganja umetna inteligenca

Lažni glas domačega. Zvoni telefon. Sliši se vnuk ali hči. Joka, hiti in reče: »Imel sem nesrečo, rabim denar, takoj, ne povej mami.« Glas je lahko posnet in ponarejen iz nekaj sekund pravega posnetka. Pomembno je, da vas goljuf priganja in prosi za skrivnost.

Lažni posnetki znanih ljudi. V oglasu ali videu na spletu »slavni zdravnik« ali »politik« priporoča čudežno zdravilo ali naložbo, ki vam bo v tednu dni podvojila denar. Obraz in glas sta lahko ponarejena. Pravi zdravnik ali politik tega ni nikoli rekel.

Lažna sporočila banke, pošte in drugih. SMS ali e-pošta pravi, da vaš paket čaka, da je z računom nekaj narobe ali da mora ZPIZ ali pošta »potrditi vaše podatke«. V sporočilu je povezava (link). Če nanjo kliknete in vpišete podatke, jih dobi goljuf.

Ljubezenske prevare. Nekdo vas nagovori na spletu, je prijazen, pošilja lepe fotografije in vam piše vsak dan. Čez nekaj tednov potrebuje denar za karto, zdravljenje ali carino. Slike in besedila so lahko izmišljeni.

Lažna »podpora«. Kliče »tehnik«, ki pravi, da ima vaš računalnik virus, ali »uslužbenec banke«, ki pravi, da je z vašim računom težava. Prosi vas, da namestite program ali povete kodo. Pravi tehnik ali uslužbenec tega ne stori.

Štiri pravila

Zapomnite si jih kot štiri korake:

1. **Ustavim se.** Nič ni tako nujno, da ne bi počakalo pet minut. Kdor vas priganja, vas želi prestrašiti.
2. **Prekinem.** Odložiti slušalko ni nevljudno. Ne kliknem na povezavo in ne odprem priponke.
3. **Pokličem nazaj na številko, ki jo poznam.** Ne na številko iz sporočila ali klica. Kličem vnuka na njegovo staro številko, banko na številko s kartice ali z uradne strani.
4. **Nikomur ne povem PIN-a in kod.** Banka, policija, pošta in ZPIZ nikoli ne prosijo za PIN, geslo ali kodo, ki jo dobite v SMS-u.

Peto pravilo je bolj sporočilo kot ukaz: **nihče ne postane bogat čez noč.** Če obljuba zveni preveč dobro, je verjetno prevara.

Družinska skrivna beseda

To je zelo učinkovit trik. Z družino se dogovorite za besedo ali kratko vprašanje, ki ga pozna samo vaša družina. Če vas kdo pokliče in prosi za denar, ga vprašate po tej besedi.

Nekaj nasvetov:

- Beseda naj bo neobičajna in ne z interneta. Na primer ime prve hišne živali ali nekaj iz skupnega izleta.
- Ne sme biti nekaj, kar je javno na družbenih omrežjih (ime psa, rojstni kraj).
- Zapišite jo na listek doma, ne v telefon. Povejte jo vsem v družini.
- Dogovorite se, da velja tudi, kadar je situacija »nujna«. Ravno takrat je najbolj pomembna.

Če glas na telefonu ne pozna besede, prekinite in pokličite domačega na njegovo številko.

Kaj nikoli ne vpišemo v aplikacijo z UI

Aplikacije, kot so ChatGPT, Gemini in Copilot, so kot pogovor z neznancem prek interneta. Zato velja:

- **Nikoli** ne vpišite EMŠO ali davčne številke.
- **Nikoli** ne vpišite številke kartice ali računa.
- **Nikoli** ne vpišite gesla ali PIN-a.
- **Nikoli** ne vpišite kod iz banke ali SMS-a.
- Pazite tudi na naslov, telefonsko številko in zdravstvene podatke. Če jih ni nujno vpisati, jih izpustite.

Namesto imena in številk napišite »[IME]« ali »[ŠTEVILKA]«. Sporočilo bo še vedno razumljivo.

Kako nam UI lahko pomaga

Sumljivo sporočilo lahko prepišete ali izgovorite v aplikacijo. Najprej odstranite imena, številke in kode. Nato vprašate:

> Prejel sem to sporočilo. Ali je lahko prevara? Na kaj naj pazim?

Ali:

> Ali je to lahko prevara? Kaj v besedilu je sumljivo? Kaj naj naredim namesto klika na povezavo?

Pomočnik vam bo povedal, kaj je sumljivo: priganjanje, povezava, prošnja za podatke, čuden pošiljatelj. To je koristno.

Vendar se lahko zmoti. Lahko označi pravo sporočilo kot prevaro ali obratno. Zato velja: **pomočnik svetuje, vi preverite.** Preverite s klicem družini ali banki na številko, ki jo poznate.

Kam prijavimo

- **Policija, 113:** če gre za nujen primer, če ste denar že poslali ali če vas nekdo trenutno ogroža. Če potrebujete nujno pomoč, je številka za nujne primere 112.

- **Banka:** če ste vpisali podatke ali kodo ali poslali denar, čim prej pokličite banko na številko, ki jo poznate, in prosite, da blokirajo kartico ali dostop.
- **SI-CERT:** to je slovenska državna ekipa za računalniško varnost. Deluje tudi spletna stran »Varni na internetu«, kjer so nasveti in možnost prijave spletnih prevar.

Če ste bili žrtev prevare, ni sramotno in ni prepozno. Čim prej ukrepate, več se da rešiti.

Vaja

Cilj. Izkusiti, kako lahko sami presodimo, kaj je prevara, in zapisati svoj načrt.

Priprava. Vsak par dobi šest natisnjenih primerov v velikih črkah. Vsi so označeni »PRIMER ZA VAJO«. Nekateri so pravi, nekateri prevare. Vsak par ima telefon ali tablico z nameščeno aplikacijo.

Koraki.

1. **Preberemo (5 minut).** Vsak par prebere prvi primer. Poglejte: kdo piše, kaj želi, ali vas priganja, ali je v besedilu povezava ali prošnja za podatke.

   Pomočnik: prisede k paru in vpraša: »Kaj vas je zmotilo?« Ne pove odgovora.

2. **Odločimo (10 minut).** Za vsak primer se dogovorita: prevara ali ne. Na listek zapišita en razlog, na primer »priganja« ali »prosi za kodo«.

   Pomočnik: pohvali vsak razlog, tudi majhen.

3. **Preverimo s pomočnikom UI (5 minut).** Izberita en primer. Prepišite ga v aplikacijo ali ga narekujte (pritisnite gumb z mikrofonom). Vprašajte:

   > Ali je to lahko prevara? Kaj je sumljivo?

   Primerjajte odgovor z vašim listkom. Ali se strinjata?

4. **Skupaj preberemo rešitve (5 minut).** Izvajalec pove, kateri primeri so prevare in zakaj.

5. **Družinski načrt (5 minut).** Vsak na list zapiše: Kdo v družini bo poznal skrivno besedo? Katero besedo bom predlagal? Komu bom povedal? Kje jo hranim? Besede ne pišite na skupni list, samo načrt.

Če gre kaj narobe.

- Aplikacija ne odgovori: počakajte in poskusite znova. Če ne gre, delajte samo z listki, pomočnik uporabi svojo napravo.
- Odgovor je drugačen od pričakovanega: to je v redu. Pogovorimo se, zakaj. Odgovor UI je mnenje, ne razsodba.
- Nekomu je neprijetno, ker je to doživel: lahko preskoči ali samo posluša.

Za domov

Listek: šest pravil za mirno glavo

- **Ustavim se.** Nič ni tako nujno, da ne bi počakalo.
- **Prekinem klic.** In pokličem nazaj na številko, ki jo poznam.
- **PIN in kod ne povem nikomur.** Tudi banki ne, tudi policiji ne.
- **Ne kliknem na povezavo** iz nepričakovanega sporočila.
- **Skrivna beseda v družini.** Vprašam po njej.
- **Če dvomim, vprašam:** koga iz družine, banko ali policijo (113).

Pogoste skrbi

»Bojim se, da bom nasedel.« To je normalno in dobro znamenje. Kdor je previden, redkeje nasede. Pomagajo vam štiri pravila in skrivna beseda.

»Ali me UI ne bo prevarala?« UI se lahko zmoti, zato ji ne zaupamo slepo. Ne vpisujte gesel in številk in vedno preverite s klicem.

»Kaj če je klic res od vnuka?« Potem ga bo prošnja za skrivno besedo ali klic nazaj le razveselila. Pravi vnuk bo razumel.

»Že sem poslal denar.« Najprej pokličite banko, potem policijo (113). Ni sramotno in ni vaša krivda. Čim prej ukrepate, več se lahko reši.

»Ali lahko UI ponaredi tudi videz?« Da, lahko ponaredi sliko in posnetek. Zato ne verjamemo posnetku samo zato, ker je videti resničen. Vprašamo se, zakaj bi znana oseba oglaševala čudežno zdravilo.

»Ali sem preveč nezaupljiv, če vse preverjam?« Ne. Preverjanje je vljudno in pametno. Prava banka in pravi domači bodo to razumeli.

Besede, ki jih srečamo

BESEDA	KAJ POMENI
Prevara	Ko nas nekdo z lažjo želi pripraviti do tega, da mu damo denar ali podatke.
Lažni glas	Glas, ki ga računalnik ponaredi, da zveni kot nekdo, ki ga poznamo.
SMS	Kratko besedilno sporočilo v telefonu.
Povezava (link)	Modro besedilo, na katero kliknemo in se odpre spletna stran. Pri neznanih sporočilih nanjo ne kliknemo.
Koda	Številke, ki jih dobimo v SMS-u ali aplikaciji banke, da potrdimo plačilo. Nikomur jih ne povemo.
PIN	Skrivna številka kartice ali telefona.
Skrivna beseda	Beseda, ki jo pozna samo družina in z njo preverimo, da je klicatelj res naš.
SI-CERT	Slovenska državna ekipa za računalniško varnost, pri kateri lahko prijavimo spletne prevare.
Pomočnik UI	Aplikacija, kot so ChatGPT, Gemini ali Copilot, s katero se pogovarjamo z besedami.

Za izvajalca

- Pripravite šest primerov v velikih črkah (vsaj 16 pik). Vsak naj bo jasno označen »PRIMER ZA VAJO«. Trije naj bodo prevare, dva prava, en težji. Razmerje pred udeleženci ne razkrijte.
- Primeri so izmišljeni. Brez pravih logotipov bank, pošte ali drugih organizacij in brez imen pravih ljudi. Zadostuje »VAŠA BANKA«, »PREVOZNIK« ali izmišljeno ime.
- Vključite različne vrste: SMS o paketu, sporočilo banke, oglas s »slavnim zdravnikom«, ljubezensko sporočilo, pravo obvestilo (na primer o terminu pri zdravniku) in klic »podpore«.
- Telefona ne jemljite brez vprašanja. Vedno recite: »Ali smem pogledati?« Zaslon naj drži udeleženec.
- Bodite potrpežljivi. Ponovite pravila večkrat, z isto besedno zvezo. Ne hitite.
- Bodite občutljivi: nekateri udeleženci so morda že bili žrtev prevare. Nikoli ne sprašujte »kako ste lahko nasedli«. Ne sramotite, ne strašite. Poudarite, da so goljufi profesionalci.
- Ne uporabljajte zastraševanja z zneski ali številkami. Naš cilj je pomirjena previdnost, ne strah.

- Skrivnih besed ne zbirajte in ne berite naglas. Vsak jo obdrži zase.
- Ne obljubljajte, da UI prevaro zanesljivo prepozna. Poudarite: pomočnik svetuje, preveri se s klicem.
- Pred delavnico preizkusite primere v aplikaciji, da veste, kaj približno odgovori.

DELAVNICA 4 · VSAK DAN

Pomočnik za vsak dan: recepti, pisma in navodila

Kako nam pomočnik UI pomaga pri vsakdanjih opravilih: kuhanje, uradna pisma, pisanje, navodila in prevajanje. Učimo se tudi, kdaj je treba vprašati še koga.

TRAJANJE	PRAKTIČNO DELO	PREDZNANJE	SKUPINA
1,5 ure	**približno 60 %**	**delavnica 2 ali že nameščena aplikacija**	**do 10 udeležencev, 2 pomočnika**

CILJI

- Vprašati pomočnika za recept iz sestavin, ki jih imamo doma.
- Dati pomočniku razložiti zapleteno pismo v preprostih besedah, potem ko odstranimo ime in EMŠO.
- Napisati kratko pismo ali pritožbo s pomočjo pomočnika.
- Vedeti, katere odgovore vedno preverimo pri zdravniku, farmacevtu ali uradu.

GLAVNA VAJA

Vsak udeleženec opravi svojo pravo nalogo (pismo, recept ali sporočilo) s pomočnikom. Nato rezultat skupaj preberemo na glas in preverimo s pomočnikom delavnice.

Zakaj ta delavnica

Pomočnik UI ni samo za pogovor. Lahko je kot vljuden sosed, ki mu lahko vsak dan zastavite kakšno vprašanje: kaj skuhati, kaj pomeni to pismo, kako se nastavi nov televizor.

Takoj po delavnici boste to znali storiti sami. Pomočnik ne bo nikoli utrujen in ne bo nikoli rekel, da je vprašanje neumno.

Ima pa meje. Ne pozna vas, ne pozna vašega zdravja in se lahko zmoti. Zato se bomo naučili tudi, kdaj odgovor preverimo pri farmacevtu, zdravniku, uradu ali družini.

Potek

ČAS	DEL	KAJ DELAMO
0:00–0:10	Dobrodošlica	Kaj bi si radi olajšali? Vsak pove eno stvar, ki mu dela težave.
0:10–0:35	Kuhanje, pisma, pisanje	Trije primeri v živo na projektorju. Nato vsak poskusi enega.
0:35–0:50	Navodila, prevajanje, zdravila	Še trije primeri. Poudarek: kaj vedno preverimo.
0:50–1:00	Odmor	Čaj, kava, razgibavanje.
1:00–1:20	Vaja	Vsak opravi svojo pravo nalogo s pomočnikom.
1:20–1:30	Branje na glas	Povemo, kaj smo dobili, in skupaj preverimo. Listek za domov.

Vsebina

Kaj skuhati iz tega, kar je doma

Odprite hladilnik in preberite, kaj imate. Nato povejte ali napišite:

> Doma imam jajca, krompir, čebulo, malo sira in zelenjavo. Predlagaj mi preprosto kosilo za dve osebi. Napiši korake po vrsti.

Če imate omejitve pri prehrani, jih povejte:

> Predlagaj recept brez veliko soli. Imam piščančja prsa in brokoli.

> Iščem preprost obrok brez sladkorja za kosilo. Imam krompir, jajca in špinačo.

Pomembno. Če imate zdravniško predpisano dieto (zaradi sladkorne bolezni, ledvic, srca ali alergije), pomočnik ne pozna vaših pravih omejitev. Recept si oglejte, potem pa preverite pri zdravniku ali dietetiku.

Če recept ni po vašem okusu, kar recite:

> Zamenjaj sestavine. Nimam sira, imam skuto.

Razlaga zapletenega pisma

Uradna pisma so pogosto napisana težko. ZPIZ, občina ali zavarovalnica uporabljajo dolge stavke. Pomočnik lahko pismo razloži.

Najprej zaščitite podatke. Preden pismo prepišete ali ga fotografirate:

- prekrijte ali izpustite ime in priimek,
- prekrijte EMŠO, davčno številko in številko zavarovanja,
- prekrijte naslov in številko računa.

Nato vprašajte:

> Razloži mi to pismo v preprostih besedah. Kaj od mene zahteva? Do kdaj moram odgovoriti?

> Kaj pomenijo te besede: »odmerna odločba«, »rok za pritožbo«?

Če ste prepisali le del pisma, kar povejte. Pomočnik naj odgovori kratko, s točkami.

Pomembno. Razlaga ni uradni nasvet. Če pismo govori o denarju, roku ali pritožbi, se posvetujte na uradu, pri družini ali pri ZPIZ na uradni številki iz pisma.

Kratko pismo ali pritožba

Ni vam treba znati lepo pisati. Povejte, kaj želite, in pomočnik sestavi osnutek.

> Napiši kratko, vljudno pismo občini. Na cesti pred mojo hišo je luknja. Prosim, da jo popravijo. Piši vljudno, z vikanjem.

> Napiši pritožbo zavarovalnici, ker še nisem dobil povračila za račun, ki sem ga poslal pred dvema mesecema. Naj bo kratka in vljudna.

Za naslov, ime in datum napišite oznake, kot so [IME] in [NASLOV]. Vpišete jih sami, ko pismo prenesete v pravi dokument.

Če vam osnutek ni všeč:

> Naj bo krajše.

> Naj bo bolj prijazno.

> Naj bo bolj odločno, a vljudno.

Navodila, korak za korakom

Kadar vas nekaj zamiče, vprašajte:

> Kako na eUpravi oddam vlogo? Razloži mi počasi, po korakih, kot da še nikoli nisem uporabljal računalnika.

> Kupil sem nov televizor. Kako ga nastavim? Razloži po korakih. Ko končam prvi korak, ti povem in nadaljuješ.

Pomočnik naj vas vodi po enem koraku naenkrat. Recite:

> Daj mi samo prvi korak. Ko končam, ti povem.

Če se pri kakšnem koraku izgubite, napišite ali povejte, kaj vidite na zaslonu: »Vidim modro gumb z napisom Naprej.« Pomočnik vas bo usmeril.

Opozorilo. Aplikacije in strani se spreminjajo. Pomočnik lahko opiše starejšo različico. Če se zaslon ne ujema, ne obupajte. Povejte, kaj vidite.

Prevajanje na potovanju in pismo v nemščini

Prevajanje je ena od najbolj uporabnih stvari.

> Prevedi v slovenščino: (prepišite ali fotografirajte besedilo).

> Kako v nemščini rečem: »Kje je najbližja lekarna?« Napiši tudi, kako se izgovori.

> Prevedi ta jedilnik in mi povej, kaj so jedi.

Če imate pismo v tujem jeziku, ga prevedite kot pismo iz prejšnjega poglavja: najprej odstranite ime in številke.

Za pomembna besedila (pogodbe, zdravniške izvide) prevoda ne jemljite kot dokončnega. Prosite za uradni prevod ali za pomoč koga, ki jezik dobro pozna.

Opomniki in nakupovalni seznami

> Naredi mi nakupovalni seznam za teden: kruh, mleko, jajca, jabolka, in dodaj še kaj za palačinke.

> Sestavi seznam stvari, ki jih vzamem s seboj na dvodnevni izlet.

> Napiši mi opomnik, da jem zdravila zjutraj in zvečer. Naj bo kratek in z velikimi črkami.

Nakupovalni seznam lahko natisnete ali prepišete na papir.

Navodilo za zdravilo v preprostih besedah

Navodila za zdravilo so dolga in polna težkih besed.

> Razloži mi v preprostih besedah, čemu je zdravilo namenjeno in kako ga jemljem. Tu je del navodil: (prepišite del).

> Kaj pomeni »kontraindikacije«?

Pomočnik vam bo povedal, kaj besede pomenijo. **Vedno pa odgovor preverite pri farmacevtu ali zdravniku.** Ne spreminjajte odmerka ali časa jemanja zdravil samo zato, ker je tako povedal pomočnik. Ne sprašujte, ali lahko zdravila jemljete skupaj, brez posveta z zdravnikom ali farmacevtom.

Vaja

Cilj. Vsak opravi svojo pravo nalogo iz vsakdana in preveri rezultat.

Priprava. Prosimo vas, da s seboj prinesete eno nalogo: pismo, ki ga ne razumete, recept, ki ga iščete, sporočilo, ki ga morate napisati. Če nimate svoje, jo dobite od pomočnika delavnice. Imamo pripravljene primere (izmišljeno pismo, seznam sestavin, tekst za pritožbo). Pri pravem pismu prej prekrijte ime, EMŠO in naslov.

Koraki.

1. **Izberite nalogo (3 minute).** Pismo, recept ali sporočilo. Vzemite tisto, ki vam je najbolj koristna.

   Pomočnik: pomaga izbrati in preveri, ali so osebni podatki prekriti.

2. **Napišite ali povejte vprašanje (5 minut).** Uporabite primer iz Vsebine ali svoje besede. Na primer: »Razloži mi to pismo v preprostih besedah.«

   Pomočnik: pomaga s prvim stavkom, ne prevzame telefona.

3. **Preberite odgovor (5 minut).** Berite počasi. Kaj ste razumeli? Kaj ne? Vprašajte naprej: »Razloži to še preprosteje.« ali »Kaj pomeni ta beseda?«
4. **Popravite (5 minut).** Če ste pisali sporočilo, ga prilagodite: krajše, bolj prijazno, drugače.
5. **Preverite (2 minuti).** Ali je odgovor smiseln? Ali ga moram pokazati komu?

Če gre kaj narobe.

- Odgovor je predolg: recite »Povej krajše, s tremi točkami.«
- Odgovor je preveč zapleten: »Razloži, kot da sem začetnik.«
- Ne razumete odgovora: to ni vaša krivda. Vprašajte znova drugače ali prosite pomočnika delavnice.
- Aplikacija se ne odziva: pomočnik delavnice vam pomaga ali pa nalogo opravite skupaj.

Branje na glas (10 minut). Vsak, ki želi, prebere svoj rezultat in pove, kaj je dobil. Pomočnik delavnice skupaj s skupino preveri: Ali je odgovor smiseln? Ali ga bomo še kje preverili? Nihče ni dolžan brati, če ne želi.

Za domov

Listek: pomočnik za vsak dan

- **Recept:** povejte, kaj imate doma, in vprašajte, kaj skuhati.
- **Pismo:** najprej prekrijte ime in EMŠO, potem vprašajte »Razloži mi v preprostih besedah.«
- **Pisanje:** povejte, kaj želite. Za osnutek vprašajte, potem popravite.
- **Navodila:** prosite za en korak naenkrat.
- **Zdravila in denar:** vedno preverite pri farmacevtu, zdravniku ali uradu.
- **Če ne razumete:** vprašajte znova, po svoje. Ni napake.

Pogoste skrbi

»Ali bom kaj pokvaril?« Ne. Pomočnik ne more pokvariti telefona. Napačen odgovor lahko vedno ignorirate.

»Kaj če mi pomočnik napiše kaj narobe?« Zgodi se. Zato besedila vedno preberete, preden ga pošljete. Če vam ni všeč, ga popravite ali prosite za nov osnutek.

»Ali lahko zaupam receptu za zdravo prehrano?« Kot izhodišče, da. Če imate zdravniško dieto, pa recept pokažite zdravniku ali dietetiku.

»Ali lahko fotografiram pismo?« Lahko, ampak prej prekrijte ime, EMŠO, naslov in številke. Če ne veste, kako, prosite pomočnika delavnice.

»Ali me pomočnik razume, če govorim narečno?« Običajno dobro, včasih ne. Povejte ali napišite še enkrat, preprosteje.

»Ali je zdravilo varno, če tako pravi pomočnik?« Ne zanesite se samo nanj. Za zdravila vedno vprašajte farmacevta ali zdravnika.

Besede, ki jih srečamo

BESEDA	KAJ POMENI
Pomočnik UI	Aplikacija, s katero se pogovarjamo z besedami, na primer ChatGPT, Gemini ali Copilot.
Vprašanje (poziv)	Kar napišemo ali povemo pomočniku.
Osnutek	Prvi predlog besedila, ki ga lahko popravimo.
EMŠO	Enotna matična številka občana, zelo osebna številka. Ne vpisujemo je v aplikacije.
eUprava	Državna spletna stran, kjer lahko uredimo vloge in dokumente od doma.
Prevajanje	Pretvorba besedila iz enega jezika v drugega.
Navodilo za zdravilo	List, ki je v škatlici z zdravilom in razlaga, kako se zdravilo jemlje.
Dieta	Poseben način prehranjevanja, na primer zaradi bolezni.

Za izvajalca

- Pripravite izmišljena pisma v velikih črkah, označena »PRIMER ZA VAJO«, za tiste, ki nimajo svojega. Brez pravih logotipov ZPIZ, občin ali zavarovalnic in brez imen pravih ljudi.
- Pripravite tudi primere receptov (seznam sestavin) in kratke naloge za pisanje.
- Vnaprej opozorite udeležence, naj prinesejo pravo nalogo. Pri pravih pismih pomagajte prekriti ime, EMŠO in naslov, preden gre karkoli v aplikacijo. Predlagajte kos papirja ali samolepilni listek.

- Telefona ali tablice ne jemljite brez vprašanja. Recite: »Ali smem pogledati?« Zaslon naj drži udeleženec.
- Potrpežljivost je glavno orodje. Vsak korak ponovite, ne hitite in ne dokončajte opravila namesto udeleženca.
- Pri zdravilih in dietah ne dajajte nikakršnih zdravstvenih nasvetov. Vedno napotite na farmacevta ali zdravnika.
- Pri pismih o denarju, roku ali pritožbi poudarite: razlaga pomočnika ni uradni nasvet.
- Bodite občutljivi: nekateri lahko težko berejo ali pišejo. Nikoli ne popravljajte javno. Pohvalite vsak poskus.
- Pri branju na glas nikogar ne silite. Nekdo lahko raje samo posluša.
- Vnaprej preizkusite izmišljene primere v aplikaciji, da veste, kaj približno odgovori.

DELAVNICA 5 · VSAK DAN

Govorite in pokažite: pogovor z glasom in fotografije

Kako se z umetno inteligenco pogovarjamo na glas, brez tipkanja, in kako ji pokažemo fotografijo rastline, napisa ali navodil. Poskusili bomo tudi, kje se zmoti.

TRAJANJE	PRAKTIČNO DELO	PREDZNANJE	SKUPINA
1,5 ure	**približno 65 %**	**delavnica 2**	**do 10 udeležencev, 2 pomočnika**

CILJI

- Začeti pogovor z glasom in prositi, naj aplikacija govori počasneje.
- Narekovati besedilo namesto tipkanja.
- Fotografirati predmet in o njem vprašati aplikacijo.
- Prepoznati, kdaj se aplikacija zmoti in česa ne smemo fotografirati.

GLAVNA VAJA

Vsak udeleženec opravi triminutni glasovni pogovor, nato fotografira dva pripravljena predmeta na mizi in aplikacijo vpraša, kaj sta in kako ju uporabimo.

Zakaj ta delavnica

Tipkanje na majhni tipkovnici ni za vsakogar. Oči se utrudijo, prsti se tresejo, črke so drobne. Umetna inteligenca to zna obiti. Z njo se lahko pogovarjate kot po telefonu: vprašate na glas, ona odgovori na glas.

Aplikacija ima tudi kamero. Pokažete ji rastlino, napis ali navodila z drobnim tiskom in vprašate, kaj piše ali kaj je to.

Po delavnici boste znali začeti pogovor z glasom, narekovati sporočilo in vprašati o fotografiji. Vedeli boste tudi, kdaj odgovoru ne smete zaupati.

Potek

ČAS	DEL	KAJ DELAMO
0:00–0:10	Uvod	Kdo že govori s telefonom? Ponovimo, kako odpremo aplikacijo.
0:10–0:25	Pogovor z glasom	Pomočnik pokaže. Vsak enkrat poskusi z enim kratkim vprašanjem.
0:25–0:40	Fotografija in vprašanje	Kako odpremo kamero v aplikaciji. Primeri iz vsakdana.
0:40–0:50	Odmor	Čaj, kava, sprostitev oči.
0:50–1:00	Omejitve in zasebnost	Kje se aplikacija zmoti. Kaj ne sodi na fotografijo.
1:00–1:25	Vaja	Triminutni pogovor z glasom in dva predmeta na mizi.
1:25–1:30	Zaključek	Listek za domov. Vprašanja.

Vsebina

Pogovor z glasom

V aplikaciji poiščite gumb z znakom zvočnika ali valovanja. Njegovo ime je lahko »glasovni pogovor« ali podobno. Pomočnik vam ga pokaže na vašem telefonu.

Ko ga pritisnete, aplikacija posluša. Govorite normalno, ne kričite. Ko končate, malo počakate. Aplikacija odgovori na glas. Pogovor lahko prekinete z novim vprašanjem.

Primeri, ki jih lahko rečete:

> Kaj lahko obiščem v Bledu, če imam en dan in ne hodim veliko?

> Kako dolgo se kuha cvetača, da ostane hrustljava?

> Kaj naj vprašam zdravnika, ko grem na pregled zaradi hrbta?

Nekaj nasvetov:

- Govorite v tihem prostoru. Hrup televizije moti.
- Držite telefon blizu, a ne pred usti.
- Če aplikacija govori prehitro, recite: »Govorite, prosim, počasneje.«
- Če ste kaj zgrešili, recite: »Ponovite, prosim, zadnji stavek.«
- Za lažje poslušanje povečajte glasnost na telefonu.

Pogovor z glasom je uporaben, če imate šibkejši vid ali tresoče roke. Ne rabite tipkati in ne rabite brati.

Narekovanje

Včasih ne želite pogovora, ampak samo zapisati besedilo. Na tipkovnici telefona je gumb z mikrofonom. Pritisnete ga in govorite. Telefon besede sproti zapiše.

> Draga Marija, v soboto prideva na kosilo. Ali lahko prinesem sladico?

Ločil običajno ne zapiše sam. Lahko rečete »pika« ali »vejica«, ali pa jih dodate pozneje. Pred pošiljanjem vedno preberite, kaj je zapisano.

Fotografija in vprašanje

V aplikaciji poiščite znak fotoaparata ali sponke. Odpre se kamera v aplikaciji. Predmet naj bo dobro osvetljen, fotografija pa ostra. Nato napišite ali povejte vprašanje.

Primeri iz vsakdana:

- **Rastlina.** Fotografirate cvetlico na balkonu.

  > Kaj je to za rastlino in kako pogosto jo moram zalivati?

- **Škodljivec na paradižniku.** Fotografirate list z drobnimi luknjami ali žuželko.

  > Kaj je na mojem paradižniku in kaj lahko naredim, da ga ne bo uničilo?

- **Jedilnik v tujini.** Na potovanju fotografirate jedilnik v italijanščini ali hrvaščini.

  > Prevedi mi ta jedilnik v slovenščino. Katere jedi so brez mesa?

- **Napis.** Fotografirate opozorilni znak ali tablo na postaji.

  > Kaj piše na tem napisu? Ali smem tu parkirati?

- **Daljinec ali naprava.** Fotografirate gumbe na televizijskem daljincu.

  > Kateri gumb je za glasnost in kateri za menjavo programa?

- **Drobni tisk.** Fotografirate navodila za zdravilo ali pralni stroj.

> Preberi mi to na glas, počasi. Nato mi povej v treh stavkih, kaj je pomembno.

Gobe: pravilo brez izjeme

Gob ne jejte na podlagi odgovora aplikacije. Nikoli. Aplikacija lahko gobo zamenja z drugo, tudi z zelo strupeno. Nekatere strupene gobe so si zelo podobne užitnim.

Gobe vedno pokažite gobarskemu strokovnjaku. Pomagajo v gobarskem društvu ali na gobarski svetovalnici. Če niste popolnoma prepričani, gobe ne pojejte.

Kje se aplikacija zmoti

Aplikacija zelo dobro opiše, kaj vidi. Pogosto pa se zmoti pri podobnih rastlinah, pri slabi fotografiji ali pri redkih predmetih. Odgovor zveni prepričljivo tudi, kadar je napačen.

Zato si zapomnite:

- Odgovor je predlog, ne dokaz.
- Če gre za zdravje, zdravila ali gobe, vprašajte strokovnjaka.
- Če je odgovor pomemben, ga preverite še drugje.
- Vprašajte: »Kako prepričana si? Kaj bi lahko bilo še?«

Zasebnost: kaj ne sodi na fotografijo

Fotografija odide na strežnik podjetja, ki aplikacijo ponuja. Zato pazite.

- Ne fotografirajte dokumentov z EMŠO, številko kartice, računa ali zdravstvene izkaznice.
- Če morate fotografirati pismo, prekrijte osebne podatke s prstom ali listom.
- Ne fotografirajte drugih ljudi brez njihovega dovoljenja. Tudi vnukov ne, če to ni v redu staršem.
- Ne fotografirajte zaslona z gesli ali bančnimi podatki.

Vaja

Cilj. Poskusiti pogovor z glasom in fotografijo na resničnih predmetih.

Priprava. Na vsaki mizi so trije predmeti: sobna rastlina, izdelek z etiketo v tujem jeziku in televizijski daljinec. Pomočnik preveri, da je na telefonu odprta aplikacija.

Koraki.

1. **Odprite aplikacijo.** Pritisnite gumb za glasovni pogovor. Če ga ne najdete, dvignite roko. Pomočnik vam ga pokaže.
2. **Pogovarjajte se tri minute.** Izberite temo: izlet na Bled, obisk termalnega zdravilišča ali recept za nedeljsko kosilo. Zastavite vsaj tri vprašanja.
3. **Prosite za počasnejši govor.** Recite: »Govorite, prosim, počasneje.« Poslušajte, ali se govor spremeni.
4. **Končajte pogovor.** Pritisnite gumb za konec ali za tipkovnico.
5. **Fotografirajte prvi predmet.** Odprite kamero v aplikaciji. Na primer rastlino. Vprašajte: »Kaj je to in kako jo negujem?«
6. **Fotografirajte drugi predmet.** Etiketo v tujem jeziku ali daljinec. Vprašajte: »Kaj piše na tej etiketi?« ali »Za kaj je ta gumb?«
7. **Primerjajte.** Ali odgovor drži? Preverite na daljincu, ali gumb res dela, kar pravi aplikacija.

Kaj dela pomočnik.

- Sedi ob udeležencu in ne prime telefona brez vprašanja.
- Pove, kje je gumb, in počaka, da ga udeleženec sam pritisne.
- Po vsakem koraku vpraša: »Ali ste pripravljeni na naslednjega?«

Če gre kaj narobe.

- *Aplikacija ne sliši.* Preverite, ali je mikrofon dovoljen. Pomočnik pomaga v nastavitvah.
- *Aplikacija napačno razume besedo.* Ponovite počasneje ali kratek stavek.
- *Fotografija je zamegljena.* Poskusite še enkrat, z več svetlobe in mirno roko.
- *Odgovor je čuden.* Recite: »Tega ne razumem. Povej drugače.« Ni vaša napaka.
- *Nič ne deluje.* Ne skrbite. Pomočnik vas počaka in poskusite skupaj.

Za domov

Listek: govorim in pokažem

- Za pogovor pritisnem gumb z valovanjem in govorim normalno.
- Če govori prehitro, rečem: »Počasneje, prosim.«
- Za fotografijo pritisnem fotoaparat v aplikaciji.
- Gob ne jem na podlagi aplikacije. Vprašam gobarsko društvo.
- Ne fotografiram dokumentov z EMŠO in številkami kartic.

- Če odgovor ni jasen, vprašam še enkrat ali koga, ki se spozna.

Pogoste skrbi

»Ali bo fotografija kje objavljena?« Aplikacija je ne objavi javno. Vseeno gre na strežnik podjetja, zato ne fotografirajte ničesar, česar ne bi želeli deliti. V nastavitvah aplikacije lahko pogledate možnosti glede zasebnosti.

»Ali me aplikacija ves čas posluša?« Posluša samo, ko odprete glasovni pogovor. Ko ga zaprete, ne posluša več. Če niste prepričani, pomočnik pokaže, kako pogovor zaprete.

»Kaj, če narobe pritisnem?« Ne morete pokvariti ničesar. Pritisnete gumb nazaj ali začnete znova.

»Ali mi lahko pove, če je goba užitna?« Ne zaupajte ji. Lahko se zmoti, posledice pa so lahko hude. Vprašajte gobarsko društvo.

»Ali me bo razumela, ker govorim po štajersko ali dolenjsko?« Običajno razume. Če se zmoti, ponovite počasneje in bolj razločno.

»Ali stane kaj, če se pogovarjam z glasom?« To je odvisno od aplikacije in vašega paketa. Pred uporabo preverite z pomočnikom, ali je vaša različica brezplačna.

Besede, ki jih srečamo

BESEDA	KAJ POMENI
Pogovor z glasom	Način, v katerem govorite z aplikacijo in ona odgovarja na glas.
Narekovanje	Govorite, telefon pa besede zapiše.
Kamera v aplikaciji	Fotoaparat, ki ga odprete znotraj aplikacije in fotografijo takoj pošljete v pogovor.
Mikrofon	Del telefona, ki sliši vaš glas.
Etiketa	Listek z napisom na izdelku.
Zasebnost	Da vaši podatki in slike ostanejo vaši.

Za izvajalca

- Na vsaki mizi pripravite tri predmete: sobno rastlino, izdelek s tujejezično etiketo in daljinec. Dodajte rezervne.

- Glasovni pogovor je hrupen. Delajte v mirnem prostoru ali v skupinah, ena skupina naenkrat. Slušalke so neobvezne, a lahko pomagajo.
- Natisnite listek za domov v veliki pisavi in ga razdelite ob koncu.
- Udeleženci imajo različno hiter tempo. Ponavljajte in počakajte. Nikoli ne prosite, naj naredijo hitreje.
- Ne primite telefona brez vprašanja. Pokažite z besedo ali z lastnim telefonom.
- Poudarite gobe: to pravilo naj slišijo vsaj dvakrat.
- Vnaprej preizkusite mikrofon, kamero in internet. Pripravite rezervni telefon.
- Preverite, kaj aplikacija odgovori na pripravljene predmete, in imejte v mislih možne napake. Če se zmoti, je to dobra priložnost za pogovor o omejitvah.

DELAVNICA 6 · VSAK DAN

Spomini, vnuki in ustvarjanje

Kako z umetno inteligenco zapišemo življenjske spomine, pripravimo voščilo ali pesmico in se pogovorimo z vnuki. Besedilo ostane vaše, aplikacija ga samo uredi.

TRAJANJE	PRAKTIČNO DELO	PREDZNANJE	SKUPINA
1,5 ure	približno 65 %	delavnica 2	do 10 udeležencev, 2 pomočnika

CILJI

- Povedati spomin na glas in ga z aplikacijo spremeniti v kratko zgodbo.
- Pripraviti voščilo ali pesmico za družinskega člana.
- Vprašati aplikacijo, kaj so vnukova šola, poklic ali aplikacija.
- Vedeti, kam po tej seriji za nadaljnje učenje.

GLAVNA VAJA

Vsak udeleženec nareka kratek spomin, na primer prvo službo ali otroško poletje, in ga s pomočnikom spremeni v polstransko zgodbo ali voščilo, ki ga po želji prebere skupini.

Zakaj ta delavnica

Vsak ima spomine, ki jih nihče ni zapisal. Prva služba, zibelka, poletje pri stari mami, potovanje z avtobusom. Otroci in vnuki jih radi poslušajo, a ko nas ne bo, bodo ostale samo zapisane zgodbe.

Umetna inteligenca pri tem lahko pomaga. Vi povedete, ona zapiše in uredi. Pomaga tudi pri voščilih, pesmicah in pogovoru z vnuki, ko ne razumete, s čim se ukvarjajo.

To je zadnja delavnica v seriji. Zato bomo na koncu pogledali celoto in se pogovorili, kam naprej.

Potek

ČAS	DEL	KAJ DELAMO
0:00–0:10	Uvod	Kaj bi radi zapisali? Vsak pove eno besedo, na primer »služba« ali »poletje«.
0:10–0:25	Spomini z narekovanjem	Pomočnik pokaže, kako povemo spomin in kako ga aplikacija uredi.
0:25–0:40	Voščila, pesmice, vnuki	Primeri vprašanj. Poskusimo skupaj.
0:40–0:50	Odmor	Čaj, kava, pogovor med mizami.
0:50–1:15	Vaja	Vsak nareka kratek spomin in ga uredi v zgodbo ali voščilo.
1:15–1:25	Branje	Kdor želi, prebere svoje besedilo skupini.
1:25–1:30	Zaključek serije	Pregled šestih delavnic, kam naprej, potrdilo o udeležbi.

Vsebina

Zapisovanje spominov

Najlažje je, da spomin povete na glas. Za to uporabite narekovanje ali pogovor z glasom, ki ste ju spoznali prejšnjič. Ni treba, da je lepo povedano. Povejte, kot bi pripovedovali sosedu čez ograjo.

> Prvo službo sem dobil leta, ko sem bil star osemnajst. Delal sem v tovarni. Vsako jutro sem šel s kolesom, ob petih. Šef je bil strog, a pošten.

Nato aplikaciji rečete:

> Uredi to besedilo v kratko zgodbo. Ohrani moje besede in moj slog. Popravi samo slovnico in vrstni red stavkov. Ničesar ne dodajaj.

Pomembno je zadnje navodilo. Če ga ne dodate, lahko aplikacija doda podrobnosti, ki jih niste povedali. Vedno preberite, kaj je nastalo. Če je kaj napačno, rečete: »To ni res. Odstrani.«

Za nadaljevanje lahko vprašate:

> Kaj bi me otroci ali vnuki še radi vprašali o tem spominu?

Aplikacija predlaga vprašanja. Na katera želite, odgovorite. S tem zgodba dobi več podrobnosti.

Voščila in kratke pesmice

Za rojstni dan, god ali praznike aplikacija zna predlagati besedilo.

> Napiši kratko voščilo za 8. rojstni dan mojega vnuka Luka. Rad ima nogomet. Ton naj bo toplo in malo šaljivo. Največ štiri stavke.

> Napiši štirivrstično pesmico za novo leto, ki se rima. Za sosede.

Vedno lahko zahtevate spremembo:

> Naredi krajše.

> Naj bo bolj resno.

> Odstrani besedo »srečno« in dodaj nekaj o zdravju.

Kaj naj ostane vaše

Aplikacija je pomočnica, ne pisateljica. Če je besedilo v celoti njeno, ga družina zazna. Rojstnodnevno voščilo od babice ali dedka cenimo zato, ker je od vas. Vaši besedi, vaš slog in tudi kakšna napaka so tisto, kar družina ceni.

Zato predlagamo:

- Aplikaciji povejte, kaj želite napisati, in naj vam le pomaga.
- Predlog spremenite. Dodajte nekaj svojih besed.
- Vedno dodajte vsaj en stavek, ki ga lahko napišete samo vi, na primer spomin na tega otroka.

Vprašanja za vnuke

Včasih vnuk pripoveduje o nečem, česar ne razumete. Aplikacija vam lahko razloži, kaj je to. Nato imate več pogovora.

> Moj vnuk hodi v osmi razred. Kaj se učijo pri predmetu tehnika in kaj pri računalništvu?

> Vnuk pravi, da bo postal razvijalec iger. Kaj to delo pomeni? Kaj naj ga vprašam?

> Vnukinja uporablja aplikacijo za sporočanje, ki se imenuje Discord. Kaj je to? Kako pazi na varnost?

Aplikacija lahko pomaga tudi pri vprašanjih, ki jih zastavite otrokom:

> Predlagaj pet vprašanj, s katerimi lahko vnuka povprašam o šoli, ne da bi bil videti radoveden.

Pomembno: vprašanja so zato, da se pogovorite z vnukom. Aplikacija ne more zamenjati pogovora.

Načrtovanje izleta ali družinskega kosila

Za izlet ali kosilo aplikacija pripravi seznam in razpored.

> Načrtujem nedeljsko kosilo za osem ljudi. Ena oseba je vegetarijanka, en otrok ne jé jajc. Predlagaj jedilnik in kaj lahko pripravim dan prej.

> Predlagaj enodnevni izlet v okolici Sevnice za starejše in otroke. Brez strmih poti.

Podatke, kot so ure odprtja in cene, vedno preverite na uradni strani.

Preprosta slika za voščilnico

Nekatere aplikacije znajo narisati sliko. Opišete, kaj želite, in aplikacija jo pripravi.

> Nariši preprosto sliko: šopek poljskih rož v vazi, mehke barve, brez besedila.

Slika ni vedno popolna. Če ne ustreza, opišete drugače. Voščilnico si lahko natisnete in nanjo pripišete ročno. Ta ročni zapis je največ vreden.

Vaja

Cilj. Iz kratkega spomina narediti besedilo, ki ostane vaše.

Priprava. Vsak udeleženec ima telefon z aplikacijo. Pomočnik je ob njem. Ob mizi je papir in pisalo, če želite spomin najprej zapisati na papir.

Koraki.

1. **Izberite spomin.** Na primer prva služba ali otroško poletje. Če nimate ideje, vprašajte pomočnika.
2. **Povejte spomin na glas.** Uporabite narekovanje. Govorite eno do dve minuti. Če se zataknete, začnite znova.
3. **Preberite, kaj je nastalo.** Napake ne skrbijo. Preberite do konca.
4. **Zaprosite za ureditev.** Recite: »Uredi to v kratko zgodbo, pol strani. Ohrani moje besede in ničesar ne dodajaj.«
5. **Preberite in popravite.** Če je kaj narobe, recite: »To ni res, odstrani.« Dodajte lasten stavek.
6. **Ali voščilo.** Namesto zgodbe lahko pripravite voščilo za družinskega člana. Povejte ime, priložnost in eno posebnost osebe.
7. **Shranite.** Pomočnik pokaže, kako besedilo shranite ali pošljete sebi.
8. **Prebrali bomo, če želite.** Nihče ni dolžan. Kdor želi, prebere skupini.

Kaj dela pomočnik.

- Posluša zgodbo in ne prekinja.
- Pomaga pri gumbih, besedila pa ne piše namesto udeleženca.
- Opozori, če je aplikacija dodala nekaj, česar udeleženec ni povedal.
- Ne prime telefona brez vprašanja.

Če gre kaj narobe.

- *Narekovanje napačno zapiše.* Popravite ročno ali ponovite počasneje.
- *Aplikacija doda izmišljene podrobnosti.* Recite: »Odstrani, kar nisem povedal.«
- *Zgodba je predolga.* Zahtevajte: »Skrajšaj na polovico.«
- *Nimate ideje.* Aplikaciji recite: »Postavi mi tri vprašanja o mojem otroštvu.«
- *Ganjenost.* Spomini so včasih težki. Ni nujno, da jih preberete. Vzemite si čas.

Za domov

Listek: spomini in družina

- Spomin povem na glas. Ni treba, da je lepo povedan.
- Aplikaciji rečem: »Ohrani moje besede, ničesar ne dodajaj.«

- Vedno preberem, kaj je nastalo, in popravim.
- Voščilu dodam stavek, ki ga lahko napišem samo jaz.
- Če ne razumem vnukove aplikacije, vprašam aplikacijo, potem vnuka.
- Ure odprtja in cene preverim na uradni strani.

Pogoste skrbi

»Ali bodo moji spomini kje javni?« Ne bodo, če jih sami ne objavite. Vseeno ne vpisujte podatkov, ki jih ne želite deliti, kot so EMŠO, gesla ali bančne številke. Za zgodbe o družini se ravnajte po lastni presoji.

»Ali ni to goljufanje, če mi aplikacija pomaga pisati?« Ni. Aplikacija ureja, spomini pa so vaši. Pomembno je, da besedilo ostane vaše in da ga preberete, preden ga pošljete.

»Ali bo družina opazila, da mi je aplikacija pomagala?« Morda. Zato dodajte svoje besede. Družina najbolj ceni to, da je besedilo od vas.

»Kaj, če aplikacija napiše kaj, česar se ne spomnim?« To se zgodi. Aplikacija včasih doda podrobnosti, ki jih niste povedali. Vsakič preberite in izbrišite, kar ne drži.

»Ali se lahko naučim še več?« Seveda. Na koncu delavnice so naslovi, kjer lahko nadaljujete.

Besede, ki jih srečamo

BESEDA	KAJ POMENI
Narekovanje	Govorite, telefon pa besede zapiše.
Voščilo	Kratko besedilo za rojstni dan, god ali praznik.
Slog	Vaš način izražanja: besede, ki jih uporabljate.
Navodilo	Stavek, s katerim aplikaciji poveste, kaj želite.
Urediti besedilo	Popraviti slovnico in vrstni red, ne pa spremeniti vsebine.
Potrdilo o udeležbi	Listina, da ste obiskali delavnice.

Za izvajalca

- Pripravite papir in pisala za tiste, ki spomin raje najprej zapišejo. Vsak ima svoj tempo.

- Bodite pozorni na čustva. Spomini lahko ganejo. Nikogar ne silite k branju.
- Preberite besedila, kjer je aplikacija dodala izmišljene podrobnosti, in to skupaj z udeleženci pokažite kot učni primer.
- Ne prime telefona brez vprašanja. Pokažite na lastnem.
- Natisnite listek za domov v veliki pisavi.

Zaključek serije

Ob koncu delavnice naredite kratek pregled vseh šestih delavnic. Vsak udeleženec pove, kaj mu je bilo najbolj koristno. Zapišite na tablo.

Pregled šestih delavnic.

1. Kaj je umetna inteligenca in zakaj se je ni treba bati.
2. Prvi pogovor: vprašajte, kot bi vprašali prijatelja.
3. Varno: goljufije, lažni glasovi in kaj nikoli ne povemo.
4. Pomočnik za vsak dan: recepti, pisma in navodila.
5. Govorite in pokažite: pogovor z glasom in fotografije.
6. Spomini, vnuki in ustvarjanje.

Kam naprej.

- Knjižnica: vprašajte, ali imajo računalniške ure ali tečaje.
- Društvo upokojencev: mnoga društva organizirajo srečanja in tečaje.
- Univerza za tretje življenjsko obdobje: predavanja in delavnice za starejše.
- Družina: vnuki in otroci so lahko dobri učitelji. Pokličite jih in jim pokažite, kaj znate.

Potrdilo o udeležbi. Neobvezno lahko podelite potrdilo z imenom udeleženca in datumom. Pripravite ga vnaprej.

Delavnice za vaše društvo

Delavnice izvedemo v društvu upokojencev, knjižnici, domu za starejše ali medgeneracijskem centru. Pripeljemo pomočnike in natisnjene listke z velikimi črkami. Lahko posamezno ali kot celoten program.

MediaAtlas d.o.o., Kajuhova 11, 8290 Sevnica
info@mediaatlas.si · +386 40 42 33 99
mediaatlas.si/sl/delavnice/upokojenci/ · cal.com/tfius-tfius